

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

En politik för Rättvisa, Utveckling och Ekologisk hållbarhet	1
Mål för verksamheterna	2
Förbättra välfärden och de kommunala verksamheterna	3
Bygga bostäder och utveckla Stockholm	7
Göra Stockholm till en ekologiskt hållbar storstad	9
Bryta segregationen och fördjupa demokratin	10
Ta ansvar för ekonomin	11
Förutsättningar	12
Samhällsekonomiska förutsättningar	12
Utvecklingen i Stockholm	12
Budgetens finansiering	17
Styrning och uppföljning	20
Investeringar och kapitalkostnader	23
Direktiv till nämnderna	24
Skattesats	25
Resultatbudget	26
Investeringsplan	27

Förslag till budget 2005 för Stockholms stad och inriktning för 2006 och 2007 samt ägardirektiv 2005-2007 för koncernen Stockholms Stadshus AB.

En politik för Rättvisa, Utveckling och Ekologisk hållbarhet

Socialdemokraterna, vänsterpartiet och miljöpartiet har enats om att förelägga kommunfullmäktige majoritetens förslag till budget för Stockholms stad för år 2005 och inriktning för 2006 och 2007. Det är majoritetens tredje budgetförslag under mandatperioden och det innebär en fortsatt tydlig prioritering av stadsdelsnämndernas verksamhet.

De mål och föresatser som den nya majoriteten fastlade på hösten 2002 har till stora delar kunnat förverkligas. Stadens ekonomi är i balans, välfärden har utvecklats och barngrupperna har minskat, planerna för att bygga 20 000 nya lägenheter har konkretiserats och bostadsbyggandet har påbörjats. Viktiga infrastruktursatsningar har erhållit finansiering. Avgörande steg har tagits för att göra staden ekologiskt hållbar. Budgetförslaget 2005 innebär en fortsatt utveckling av den politik som genomfördes 2003 och 2004.

Vi bor i norra Europas mest spännande region – vi är stolta över Stockholm. Vi har storstadens puls, en väl fungerande samhällsservice, ett dynamiskt näringsliv och en fantastisk natur och skärgårdsmiljö. De senaste fem åren har vart tredje nytt jobb i landet skapats i vår region. Det finns en stark framtidstro i staden. Företagsamheten växer stadigt. Människor vågar satsa. Det föds fler barn än på flera decennier. Om 30 år beräknas invånarantalet i Stockholms stad spräcka miljonvallen. Staden växer!

Budgetförslaget för 2005 läggs fram i en brytningstid mellan låg- och högkonjunktur. 2005 ser dock ut att bli ett starkare år än vad som förutsågs i det strategiska ärendet i våras. Samstämmiga bedömningar visar att konjunkturen har vänt, vilket är positivt för staden. Den allt snabbare tillväxten har dock skett med eftersläpande effekt på arbetsmarknaden. Det är först under 2006 som prognoserna pekar på att den ökande tillväxten ger en tydlig uppgång i sysselsättningen och därmed en markant förbättring av stadens intäkter. Stadens verksamheter måste anpassas till dessa ekonomiska förutsättningar.

I budget 2004 visade majoriteten att prioritering av barn och unga, verksamhetsutveckling, miljöfrågor och god ekonomisk hushållning går hand i hand. Givet budgetförutsättningarna kommer det arbetssättet att fortsätta under 2005. Vi fullföljer strategin för effektivare lokalanvändning, översyner av förvaltningar och bolag och genomför våra mål för verksamheten. Stadens ambition är att alla – såväl förvaltningar som bolag – ska bidra till att klara de prioriterade verksamheterna trots relativt strama ekonomiska förutsättningar. Därtill kommer att det som kan förbättras inte nödvändigtvis kräver nya

ekonomiska insatser. Kvalitetsarbetet är en viktig del för att åstadkomma bättre resultat.

Budgetförslaget innebär en satsning på välfärden. En starkare finansieringsbild och en omfördelning från facknämnder till primärt stadsdelsnämnderna möjliggör att verksamheten tilldelas totalt 800 mnkr. 80 % av dessa satsningar går till stadsdelsnämndernas verksamheter, med tydlig prioritering av barn och unga. Förskolan får ett kraftigt resurstillskott och barngrupperna kan minskas ytterligare. Medel fördelas till de mest utsatta, hemlösa och missbrukare. Förebyggande arbete prioriteras. Arbetet med att påbörja 20 000 nya lägenheter fullföljs. Miljöarbetet utvecklas genom satsning på Agenda 21 och ett fördjupat och intensifierat arbete med Miljömiljarden under 2005.

Nämnderna har fått tydliga instruktioner om att intensifiera arbetet med kompetensfonden och Miljömiljarden. Nämndernas arbete inom ramen för fondens verksamhet bidrar till att stärka staden som attraktiv arbetsgivare och sänker stadens kostnader på sikt. Samtidigt prioriteras kompetensfondens externa delar för att få fler i jobb.

Majoriteten har i och med detta budgetförslag visat att fokus på centrala mål, verksamhetsutveckling och god ekonomisk hushållning är en helhet som får Stockholm att växa.

Mål för verksamheterna

De mål som kommunfullmäktige beslutade i budget för 2004 ligger fast. Dessa ger såväl nämnder som bolagsstyrelser en tydlig vägledning om vad som ska uppnås under mandatperioden.

De övergripande inriktningsmålen är:

- Förbättra välfärden och de kommunala verksamheterna
- Bygga bostäder och utveckla Stockholm
- Göra Stockholm till en ekologiskt hållbar storstad
- Bryta segregationen och fördjupa demokratin
- Ta ansvar för ekonomin.

Arbetet med de reformer som påbörjades under 2003 ska fortsätta under planperioden. De ekonomiska förutsättningarna med en svag intäktsutveckling för hela kommunsektorn under 2004 och 2005 innebär att det kan komma att ta längre tid att uppnå de uppställda målen. Inriktningen för mandatperioden ligger dock kvar.

Kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål ska vara styrande för alla stadens verksamheter. Prioriterade inriktningar är kommunfullmäktiges preciseringar av de övergripande inriktningsmålen vilka ska förtydligas i verksamhetsspecifika inriktningsmål och generella åtaganden i nämndernas verksamhetsplaner för år 2005. Nämnder och bolagsstyrelser ska därvid

formulera hur de övergripande inriktningsmålen ska genomföras. Inom ramen för detta ska medarbetarnas och brukarnas inflytande stärkas.

Nämndernas generella åtaganden ska rymmas inom fastlagd budget. Nämndernas verksamhets-specifika inriktningsmål anger de långsiktiga målen för nämndernas respektive verksamheter och måste rymmas inom den budget, som gällande planering och beslut medger.

Nämnderna ska följa upp sina generella åtaganden och det ekonomiska utfallet i verksamhetsberättelsen. På så vis ges en bild av om nämnderna, förutom att hålla fastställd budget, också har bidragit till att de av kommunfullmäktige beslutade övergripande målen och prioriterade inriktningarna uppfylls.

Nämndernas uppföljning av sina åtaganden och av verksamheternas kvalitet i relation till budget behöver utvecklas ytterligare. Fokus ska vara de olika verksamheternas resultat. Kvalitetsarbetet får en ökad betydelse när de ekonomiska förutsättningarna är kärva.

Syftet med den integrerade verksamhets- och ekonomistyrning som staden utvecklar är att säkerställa god kvalitet, god miljö och effektiv användning av resurserna inom fastställd budget. Viktiga utgångspunkter för detta arbete är en genomtänkt uppföljning, en tydligt fastlagd plan för dialog och en utveckling av stödet till enheterna avseende budgetuppföljning, kostnadsutveckling, sjukfrånvaro, miljöutveckling, effektivitet m.m.

Förbättra välfärden och de kommunala verksamheterna

Insatser behöver göras för att förstärka välfärden och utveckla kvaliteten inom vård, skola och omsorg. Förebyggande insatser ska prioriteras.

Prioriterad inriktning: Barns och ungdomars villkor i Stockholm ska förbättras utifrån en helhetssyn på deras vardag och möjligheten att påverka denna

Att ge alla barn och ungdomar samma chanser i livet är den enskilt viktigaste uppgiften för Stockholms förskolor och skolor. Stockholm är en segregerad stad. För att utjämna skillnaderna mellan barns och ungas förutsättningar krävs ett medvetet strategiskt arbete där olikheter är en tillgång och där barnens och de ungas egna tankar, synpunkter och känslor respekteras. Det nya resursfördelningssystemet som träder ikraft den 1 januari 2005 ska bättre tillgodose de olika behoven av resurser i de olika stadsdelarna.

Skillnader i förutsättningar syns redan i förskoleåldern. Det är därför viktigt att Stockholms förskolor ständigt utvecklar pedagogiken och arbetar särskilt med språkutveckling, rörelse och barnens tro på sin egna förmåga. Barngruppernas storlek och personaltätheten är avgörande för barnens möjligheter att utvecklas och känna sig trygga. I Stockholm ska barngruppernas storlek minska med i genomsnitt två barn under mandatperioden.

Utbildningsverksamheterna i Stockholm ska genomsyras av en modern kunskapssyn som fokuserar på förståelse av skeenden och inte på ren

faktainhämtning. Utbildningen ska stimulera och utveckla elevers och studenters olika förmågor för att fungera bra i ett kommunikationssamhälle. Detta gäller för såväl grundskola och gymnasieskola som särskola och utbildningen för vuxna.

Alla elever som lämnar grundskolan ska ha uppnått kunskapsmålen. Andelen elever som lämnar gymnasieskolan med behörighet till högskola måste också öka. Skolplanen för Stockholms stad lyfter fram några utvecklingsområden där särskilda insatser måste utvecklas och förbättras. Skolornas arbete med språkutveckling och matematik ska utvecklas och stärkas. Elevinflytandet och dialogen med föräldrarna ska förbättras och stora insatser krävs för att förbättra elevhälsan, såväl den psykiska som den fysiska.

Skolbarnsomsorgen måste utvecklas och stärkas och integreras med skolan såväl verksamhetsmässigt som lokalmässigt. Pedagogiken i skolbarnsomsorgen fyller en mycket viktig funktion för barnen och med ett bra samarbete mellan medarbetarna i skolan och i skolbarnsomsorgen ökar skolan möjligheterna att nå målen.

Ett minskat elevunderlag i skolan, och ökade behov av lokaler i förskolan, medför behov av omstrukturering. Nyttänkande krävs när det gäller integrering av lokaler mellan olika pedagogiska verksamheter såsom förskola, grundskola, gymnasium och kulturskola.

Arbetsmiljölagen ska tillämpas för barn och unga. Kommunfullmäktige har beslutat att handlingsprogrammet för FN:s barnkonvention (KF 2004-09-20) ska genomsyra Stockholms stads budget och samtliga verksamheter.

Barns och ungas välmående beror till stor del på deras möjligheter till meningsfulla fritidssysselsättningar. Idrotts-, kultur- och andra föreningar ska ges möjlighet och utrymme att nå ut brett bland barn- och ungdomsgrupperna. Varje stadsdel ska erbjuda ungdomarna en icke-kommersiell träffpunkt där de unga har möjlighet att skapa egen verksamhet på egna villkor. Alla barn som vill ska också ha möjlighet att delta i kolloverksamhet. Unga människors inflytande över den egna vardagen ska förbättras genom konkreta insatser i stadsdelsnämndsområdena.

Förebyggande arbete för barn och unga är prioriterat. Samverkan ska ske mellan hem, skola och individ- och familjeomsorg liksom med landstinget och närpolis. Tidiga insatser är viktiga när barn far illa. Många barn kan behöva stöd i vardagen, stöd som varken skolan eller fritidsverksamheten kan erbjuda. I flera stadsdelsnämnder prövas olika arbetsmetoder för att bl.a. stärka föräldrarna och stärka den unges nätverk. Dessa arbetsmetoder kan förhindra att den unge senare i livet behöver omhändertas. En helhetssyn på barns och ungdomars villkor förutsätter att alla nödvändiga insatser sätts in och att dessa insatser har barnets bästa i centrum.

Prioriterad inriktning: Staden ska ha en bra omsorg, vård och service för äldre, funktionshindrade och de mest utsatta som

bygger på delaktighet, inflytande och respekt för den enskilde individen oavsett var i staden man bor

Ökad livskvalitet för de äldre

Äldre frågorna ska utgå från behoven hos de äldre. Staden ska ta hänsyn till äldre människors individuella livssituation och verka för rättvisa vid val av boende och vård, oavsett socioekonomisk bakgrund och oavsett var bostaden är belägen i staden.

Vården och omsorgen för äldre ska utvecklas. Möjligheten till en rik tillvaro med bland annat utevistelse är viktigt. Målet är att öka livskvaliteten för de boende inom heldygnsomsorg och korttidsboende samt för hemtjänstmottagare.

I staden har en viss överkapacitet uppkommit när det gäller bl.a. servicehus. Det är viktigt att enheter snabbt kan avvecklas så att resurser som skulle kunna användas till service och omvårdnad inte binds i kostnader för tomma lokaler. Om nya objekt blir aktuella för omvandling 2005 kommer dessa att prövas med stor försiktighet.

En av de viktigaste frågorna för framtidens äldreomsorg är att långsiktigt klara personalförsörjningen. Genom att knyta starkare band till utbildningsanordnare kan ett ökat intresse för vård och omsorg skapas. Kompetensfonden ger goda förutsättningar att öka kompetensen bland medarbetarna inom äldreomsorgen. En stor utbildningssatsning genomförs för att ge medarbetarna inom verksamheten grundläggande utbildning för sitt arbete. Målet är att öka utbildningsgraden hos personalen inom äldreomsorgen.

Anhörigstödet ska utvecklas och platser för växelvård ska inrättas. Vidare ska det prövas om medicinsk teknik kan öka tryggheten för äldre.

Gränsdragningen mellan kommunens och landstingets olika ansvarsområden måste bli tydligare. Samverkan utvecklas för att hushålla med resurserna och garantera en god livskvalitet.

Satsningar för de mest utsatta

De mest utsatta människorna är samtidigt de som har svårast att göra sina röster hörda. De riskerar därför att glömmas bort när resurser fördelas. På sikt behövs en långsiktig generell satsning på stadens individ- och familjeomsorg. Målet är att socialtjänstens arbete ska grundas på respekt för den enskilde individen, där individen ska ha inflytande över och kunna vara delaktig i utformandet av biståndet.

Genom stadens kompetensfond bedrivs ett arbete för att öka sysselsättningsgraden bland människor som står utanför arbetsmarknaden. Detta ska leda till ett minskat behov av ekonomiskt bistånd under planperioden.

I Stockholm vistas många hemlösa. Natthärbärgen och dagverksamheter är det första steget som ska leda vidare till andra och bättre insatser. Den uppsökande

verksamheten är en viktig länk i detta arbete. Olika alternativa boendeformer ska tas fram.

Det förändrade alkoholpolitiska läget i omvärlden ställer stora krav på stadens arbete med missbruksfrågor. Det innebär ökade krav på såväl förebyggande insatser som vård och behandling. Ett nytt alkohol-, narkotika- och tobaksprogram (STAN) kommer under hösten 2004 att behandlas av fullmäktige.

Stödet till anhöriga till personer med psykiskt funktionshinder ska fortsätta, särskilt med inriktning på barn och unga.

Förbättringar för personer med funktionshinder

Staden ska fortsätta satsningar på funktionshindrades livssituation och tillgång till fritidsaktiviteter. Målet är att garantera alla funktionshindrade i staden en bra omsorg, vård och service med likvärdig bedömning oavsett var i staden de bor. Insatserna ska ges utifrån den enskildes behov och önskemål.

FN:s standardregler för funktionshindrade ska genomsyra stadens alla verksamheter. Den grundläggande principen för alla aktiviteter och verksamheter som riktas till stadens invånare är att alla, även personer med funktionshinder, har tillträde till stadens verksamheter. Staden har åtagit sig att följa målen i den nationella handlingsplanen om handikappolitiken, där det slås fast att samhället ska sträva efter att göra det möjligt för människor med funktionshinder att bli fullt delaktiga i samhällslivet.

Prioriterad inriktning: Kompetensförsörjningen ska säkras och goda möjligheter till kompetensutveckling erbjudas medarbetarna

Personalpolitiken är redskapet med vilket staden skapar förutsättningar för att erbjuda medborgarna service och verksamhet med hög kvalitet och effektivitet. Inom stadens verksamheter ska medarbetarna erbjudas arbetsuppgifter med möjlighet till utveckling och karriär, arbetsplatser med inflytande och delaktighet som stimulerar till utveckling av arbetsorganisationen. Under de närmaste åren kommer personalpolitiken bland annat omfatta lönepolitik, arbetstider – arbetstidsförkortning, ledarutveckling och chefsförsörjning, kompetensutveckling samt arbetsmiljö, hälsa och rehabilitering.

Det personalpolitiska arbetet med att hitta strategiska och långsiktiga metoder för att rekrytera, utveckla och behålla medarbetare fortsätter. Inom den närmaste perioden kommer rekryteringsbehoven att gälla förskolan och gymnasieskolan samt omsorg om funktionshindrade. Stadens Kompetensfond är till för att bland annat underlätta rekrytering och skapa förutsättningar för utvecklingsprojekt. Dessa ska syfta till att förändra och förbättra medarbetarnas kunskap och kompetens. Inom ramen för kompetensfonden ska en koncentrerad satsning på utveckling av arbetsorganisation, arbetstider, ledarskapsfrågor och arbetsmiljö genomföras. Ett prioriterat område för fonden är barn och ungdom med fokus på omställningsarbete och effektivisering.

Kommunfullmäktige har fattat ett inriktningsbeslut (KF 2004-06-17) om ett utvecklingsavtal som ska förhandlas fram mellan stadens parter. Detta arbete påbörjas under hösten 2004.

Bygga bostäder och utveckla Stockholm

Prioriterad inriktning: Nya bostäder som alla kan efterfråga ska byggas

Bostäder som alla kan efterfråga

Som huvudstad har Stockholm en naturlig attraktionskraft. Regionen är en marknadsplats för utbyte av varor och tjänster, en mötesplats för människor från olika kulturer, en importhamn för nya idéer och ett centrum för kultur, historia, idrott och nöjen. I Stockholm finns kunskap, möjligheter, utmaningar och puls – värden som många boende, investerare, företag och besökare efterfrågar. För att rätt ta vara på denna rikedom och därigenom möjliggöra en fortsatt långsiktigt hållbar utveckling krävs att staden bedriver en samlad, framåtsyftande politik inom en rad tillväxtbefrämjande områden.

Kommunfullmäktiges mål om att 20 000 nya bostäder ska påbörjas under åren 2003-2006 ligger fast. Hälften av dessa ska vara hyresrätter och de kommunala bolagen ska producera 8 000 lägenheter. Kommunfullmäktige ska hösten 2004 ta ställning till ett konkret bostadsförsörjningsprogram. Samtliga nämnder och bolag ska arbeta aktivt med att realisera detta bostadsförsörjningsprogram och med att effektivisera det interna remissförfarandet för projekten inom programmet.

Det är av största vikt att bostadsproduktionen i Stockholm ökar på lång sikt. En grundläggande förutsättning för att säkra Stockholm som den ledande tillväxtregionen är att bostadsförsörjningen fungerar tillfredsställande. Enligt beräkningar behövs 80 000 fler bostäder till år 2030. Det är viktigt att bygga bostäder som alla kan efterfråga. Därför ska arbetet med att pressa kostnader fortsätta. För att göra Stockholm till en mer attraktiv studentstad har staden tagit fram nya studentbostadsprojekt. Program och insatser så att Stockholm blir en ledande studentstad ska utarbetas. Även fler ungdomsbostäder ska tas fram.

Stadens arbete för att påverka byggkostnaderna och möjliggöra lägre boendekostnader ska fortsätta. Det pågår ett antal pilotprojekt för att minska kostnaderna i olika skeden av plan- och byggprocessen.

Bostadssegregationen ska motverkas genom att hyresrätter och bostadsrätter, stora och små lägenheter, villor och lägenheter blandas i bostadsområdena.

Ett tryggt och säkert Stockholm

En grundförutsättning för att staden skall kunna utvecklas är att de boende och verksamma i Stockholm kan känna sig trygga och säkra. Här har Stockholms brandförsvar en stor roll att spela genom att erbjuda säkerhet och skydd mot olyckor i fred och under höjd beredskap, samt att minimera och förebygga

skador på människor, egendom och miljö vid bränder och andra olyckor. I samband med den nya lagen om skydd mot olyckor, som träder ikraft den 1 januari 2005, kommer den gamla räddningstjänstplanen att ersättas med ett handlingsprogram för skydd mot olyckor. För att hela staden ska nå målet ett tryggt och säkert Stockholm krävs det att alla nämnder och bolag tar sitt ansvar och bidrar till att utveckla programmet.

Prioriterad inriktning: Staden ska verka för en väl fungerande arbetsmarknad, goda förutsättningar för näringslivet, utveckling av trafiksystemen samt att regionens betydelse stärks

Stärkt näringsliv och arbetsmarknad

Stockholm ska vara en stad i utveckling och norra Europas mest attraktiva storstadsregion. Stockholms stads näringslivs- och arbetsmarknadspolitik ska i samverkan med övriga politikområden skapa goda förutsättningar och bidra till en hållbar utveckling, näringslivets tillväxt och till en väl fungerande arbetsmarknad. Inriktningen ska vara fortsatt hållbar ekonomisk utveckling, integration och breddad välfärd. Ett stärkt samarbete ska också eftersträvas mellan staden, statliga myndigheter, det privata näringslivet, fackliga organisationer och andra aktörer.

Arbetsmarknadsåtgärderna ska framför allt syfta till ökad sysselsättningsgrad bland dem som står långt från arbetsmarknaden. Vidare ska den hållbara tillväxten främjas genom utbildningar av arbetskraft inom bristyrken. Stor vikt ska läggas på att ge ungdomar goda förutsättningar att snabbt komma i arbete.

Avgörande för utvecklingen av Stockholmsregionen är att den internationella konkurrenskraften bibehålls och förstärks, vilket förutsätter ett livskraftigt och dynamiskt näringsliv och en långsiktig hållbarhet. Det är också ekonomisk tillväxt som skapar såväl ökad sysselsättning som de resurser som behövs för att finansiera behoven inom offentligt finansierad verksamhet.

De befintliga små och medelstora företagen i Stockholm spelar en helt avgörande roll för att Stockholm ska bli Europas mest spännande region. Det är viktigt att underlätta arbetet så mycket som möjligt för stadens småföretagare genom regelförenklingar och bättre kontakter med förvaltningarna. Detsamma gäller för att skapa goda förutsättningar för nyföretagandet i staden. I kombination med inriktningen mot det lokala näringslivet är det också viktigt att befrämja kontakterna med de inhemska och internationella storföretagen som har sitt säte i Stockholms stad.

Ett hållbart trafiksystem

I en växande storstad behöver trafiksystemen utvecklas avseende effektiva transportslag, mobilitet och system för logistik. Staden ska agera för att, i samverkan med landstinget, öka kapaciteten i kollektivtrafiksystemet.

Ett försök avses att genomföras med miljöavgifter i trafiken under mandatperioden. Syftet med försöket är att förbättra miljön i staden, minska trängseln och öka framkomligheten. Överenskommelsen kring försöket har

också skapat ekonomiska och politiska förutsättningar för en kraftig utbyggnad av kollektivtrafiken i Stockholms stad och län.

Det nuvarande nätet av cykelbanor och cykelfält ska utvecklas mot ett sammanhängande nät för hela staden i syfte att öka säkerheten och få fler invånare att vilja använda cykeln som fortskaffningsmedel. I samband med försöket med miljöavgifter kommer satsningen på kollektivtrafiken att kompletteras med en satsning på s.k. smarta citycyklar i innerstaden.

Stadens satsningar på att stimulera övergång till alternativa drivmedel i trafiken fortsätter.

Staden ska aktivt stödja etableringen av nya lågprisbutiker i olika delar av staden. Detta ska ske i nära anslutning till bostadsområden och med god kollektivtrafikförsörjning.

Göra Stockholm till en ekologiskt hållbar storstad

Arbetet med miljöförbättringar och omställning till ekologisk hållbarhet ska förstärkas i enlighet med stadens miljöprogram och program för växthusgaser. Nationella och regionala miljömål ska ligga till grund för stadens utveckling.

Stadens möjligheter att genomföra miljöinriktade insatser ökar genom den så kallade Miljömiljarden. I en första omgång kommer ett antal mark- och vattensaneringar och andra angelägna miljöprojekt att genomföras. Därutöver fortsätter stadens arbete inom ramen för klimatinvesteringsprogrammet (KLIMP).

Samtliga nämnder ska bedriva ett effektivt Agenda 21-arbete som bidrar till att Stockholm utvecklas på ett ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbart sätt.

Prioriterad inriktning: Stadens mark- och vattenområden ska användas så att natur- och rekreationsvärden långsiktigt tryggas genom minimering och rening av utsläpp samt sanering av förorenade områden

För att minska den negativa miljöpåverkan som stadens mark och vatten i dag är utsatta för krävs många åtgärder. Först och främst ska utsläppskällorna begränsas, men även rening av utsläpp och sanering av redan oacceptabelt förorenade områden krävs. Ett vattenprogram upprättas och kontinuerliga mark/vattensaneringar genomförs.

Stockholms grönområden är viktiga för människors hälsa och välbefinnande. Staden ska arbeta aktivt för att bevara kommunens biologiska värden.

Prioriterad inriktning: Miljöarbetet ska stärkas på lokal och central nivå genom att miljöprogrammets sex mål är vägledande vid alla beslut i nämnder och bolagsstyrelser

Miljöprogrammet ska implementeras i stadens förvaltningar och bolag och staden bör se över och utveckla sin samlade miljökommunikation. Det är

viktigt att alla anställda i staden samt stadens medborgare får kännedom om miljöprogrammets innehåll och stadens strategi för miljöarbetet.

Bryta segregationen och fördjupa demokratin

Prioriterad inriktning: Metoder ska utvecklas inom stadens alla verksamheter i syfte att synliggöra, motverka och bryta fördomar, rasism och diskriminerande strukturer

Stockholm är i många avseenden en segregerad stad. Det innebär att stadens barn och ungdomar växer upp under mycket olika levnadsvillkor och därmed har olika förutsättningar att få en bra start i livet. Ekonomiska, sociala, kulturella och etniska klyftor måste överbryggas för att Stockholm ska få en långsiktigt hållbar utveckling som är gynnsam för hela staden och som inkluderar alla stockholmare. Integrationsarbetet ska genomsyra alla politikområden och alla kommunala verksamheter.

En grundläggande utgångspunkt för integrationspolitiken är alla människors lika värde. Staden ska därför bedriva ett aktivt mångfaldsarbete, både i sin roll som arbetsgivare och i förhållande till medborgarna. Inom den egna organisationen ska staden präglas av mångfald på alla nivåer. I sina relationer till omvärlden, exempelvis som servicegivare och tillhandahållare av stöd till föreningslivet, ska mångfalden hos befolkningen bejakas. Ett sådant öppet förhållningssätt bidrar till ett stabilt samhälle med en stark potential för en långsiktigt hållbar tillväxt.

För att främja mångfalden krävs ett kontinuerligt och målmedvetet arbete mot diskriminering och rasism. Alla nämnder och bolagsstyrelser ska aktivt medverka i arbetet att förändra attityder så att alla, såväl anställda som medborgare, på sikt bidrar i arbetet med att bryta segregation, minska fördomar och diskriminering.

Satsningen på Stadsdelsförnyelse är en viktig del i arbetet för ökad integration, rättvisa och tillväxt i alla delar av staden. Stadsdelsförnyelsen tar sin utgångspunkt i de berörda områdenas tillgångar och utvecklingsmöjligheter. Satsningen syftar dels till att engagera medborgarna i ett långsiktigt utvecklingsarbete i den egna stadsdelen, dels till att åstadkomma en ökad samverkan mellan stadsdelsnämnder, facknämnder och kommunala bolag i detta utvecklingsarbete. Därför är det också viktigt att Stadsdelsförnyelsen och andra insatser, exempelvis Vision för Söderort och Kista Science City, samordnas till ett sammanhållet utvecklingsarbete i ytterstaden.

Prioriterad inriktning: Ökad möjlighet till reell påverkan ska skapas genom fördjupad lokal demokrati, delaktighet och inflytande

Alla ska ha rätt till inflytande över sina livsvillkor och sin livsmiljö.

Demokrati förutsätter aktiva och engagerade medborgare. Därför måste människor få reella möjligheter att påverka. Lokal demokrati, delaktighet och

inflytande ska fördjupas. Det är viktigt att öka medborgarnas delaktighet i stadsdelsnämndernas uppdrag och ansvarsområden. Nya former av insyn och deltagande för medborgarna i de demokratiska processerna, exempelvis via IT-lösningar och medborgarförslag, ska utvecklas. Insatser ska göras i god tid för att öka valdeltagandet.

Stadsdelsnämndernas betydelse ska förstärkas och fördjupas. Kommunfullmäktige väntas under hösten 2004 fatta beslut om insatser för fördjupad demokrati i ärendet stadens politiska organisation – Demokrati och ledarskap, del 2.

En satsning på kultur och idrott är en satsning på integration och demokrati. Genom bl.a. tillgång till lokaler och anläggningar ska det lokala kultur- och föreningslivet ges goda förutsättningar att utvecklas.

Ta ansvar för ekonomin

Prioriterad inriktning: Staden ska ta ett aktivt ansvar för ekonomin genom höga krav på budgethållning, en effektiv användning av resurserna samt en i övrigt god ekonomisk hushållning

Ett av de viktigaste uppdragen för kommunfullmäktige är att ta ansvar för ekonomin. De ekonomiska förutsättningarna innebär att det ställs mycket höga krav på en ansvarsfull ekonomisk politik och en god ekonomisk hushållning. Stadens uppgifter måste klaras inom fastställd budget.

Stadens verksamheter tvingas på olika sätt genomföra effektiviseringar. I synnerhet gäller det centrala nämnder. Majoritetens uttalade mål är att inom givna ekonomiska ramar främja stadsdelsnämndernas verksamheter.

Staden har en mycket stark balansräkning. Stadens nettotillgångar ska användas för investeringar i bostäder, nya vägar, parker, förskolelokaler m.m. för att Stockholm ska klara att ge god service till sina medborgare. Balanskravet i kommunallagen innebär att intäkterna ska överstiga kostnaderna.

För att stadens verksamheter ska klara de uppsatta målen måste därför effektiviseringar och omprioriteringar ske. Det kommer att ställa stora krav på både stadens politiker och medarbetare. Alla måste på ett ansvarsfullt sätt bidra till att klara bästa möjliga verksamhet inom ramen för stadens finansiella förutsättningar.

Utvärderingen av effekterna av den föregående majoritetens policy för upphandling och konkurrens visar att de synliga ekonomiska effekterna av konkurrensutsättning avtar när förnyade upphandlingar genomförs. Under 2005 kommer en ny policy för upphandling att träda ikraft.

Prioriterad inriktning: Nämnder och styrelser ska bedriva ett aktivt utvecklingsarbete med fokus på sina kärnverksamheter.

Vissa facknämnder och bolag har huvuduppdrag som inte direkt berörs av de övriga övergripande inriktningmålen. Det är dock av stor betydelse att samtliga nämnder och styrelser analyserar sin kärnverksamhet och formulerar inriktningsmål och generella åtaganden som är kopplade till sitt huvuduppdrag.

Förutsättningar

Samhällsekonomiska förutsättningar

Tillväxtförutsättningarna har ljusnat ...

Den svenska ekonomin har utvecklats starkare än förväntat under de första två kvartalen 2004 och den senaste prognosen från Konjunkturinstitutet, KI, pekar på att denna utveckling försätter även de närmaste åren framöver. Hittills har den svenska konjunkturen framförallt drivits av exporten som utvecklats mycket starkt. Nu väntar även en uppgång i företagsinvesteringarna efter flera år av minskning. Även bostadsbyggandet och hushållens konsumtion förväntas öka.

Årets BNP-tillväxt har reviderats upp i flera omgångar och bedöms nu i KI:s senaste prognos öka med 3,5 % under innevarande år, 3,0 % under 2005 och 2,9 % år 2006. Kalenderkorrigerat innebär detta att BNP väntas öka med 2,9 % i år och 3,0 % 2005 och 3,2 % år 2006. Även regeringens tillväxtprognos för 2004 har reviderats upp till 3,5 %.

...men effekterna på arbetsmarknaden släpar efter

Men trots att tillväxten i år utvecklats starkare än förväntat har arbetsmarknaden utvecklats svagt. Enligt KI:s prognoser väntas den öppna arbetslösheten bli 5,5 % i år för att sjunka till 5,1 % nästa år och 4,6 % 2006. Sysselsättningsutvecklingen har hittills i år varit negativ även om den branta försämringen tycks ha upphört. Under sommaren har en liten ökning i sysselsättningen uppmätts med säsongsrensade data. De flesta bedömare är överens om att sysselsättningen ökar efter årsskiftet. KI förutspår att sysselsättningen sedan växer starkt under 2006.

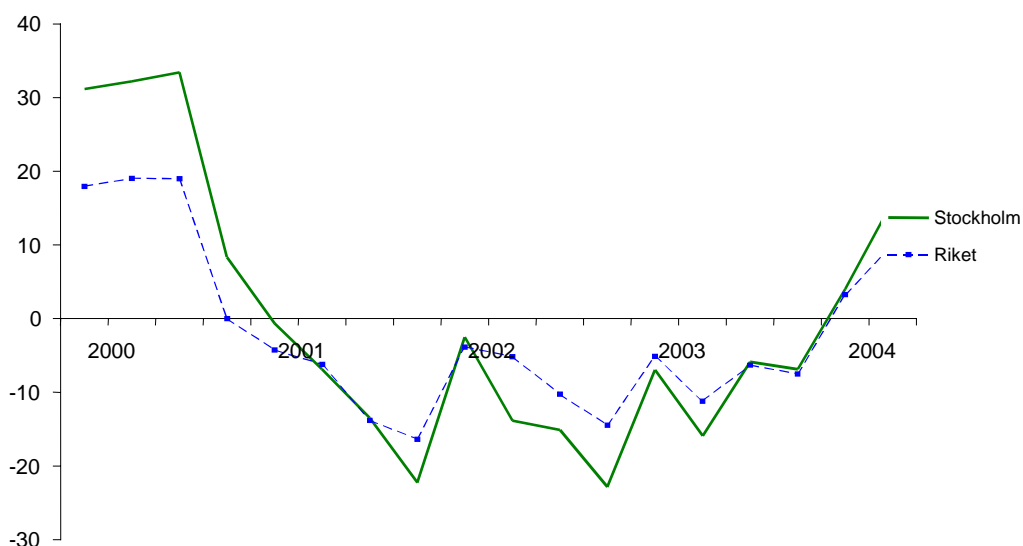
Utvecklingen i Stockholm

Tydlig konjunkturuppgång

Under de senaste åren har Stockholmsregionen haft en svagare tillväxttakt än riket som helhet. Även Stockholms arbetsmarknad har utvecklats sämre än riksgenomsnittet. Under 2004 tycks en stabilisering ha skett på arbetsmarknaden och statistik visar att Stockholms näringsliv nu befinner sig i en tydlig konjunkturuppgång.

Handelskammarens konjunkturbarometer för Stockholms län har inte varit så hög som nu under de senaste tre och ett halvt åren. Indikatorn bygger bland annat på företagens orderstockar och framtidsförväntningar och visar en tydlig konjunkturuppgång inom i stort sett samtliga sektorer. I diagrammet nedan framgår också att Stockholm går starkare än riket. Uppgången är främst driven av tjänstesektorn, men även den exportinriktade tillverkningsindustrin går bra.

Diagram 1 Konjunkturindikator för Stockholms län i jämförelse med riket

Källa: Stockholms Handelskammare och Konjunkturinstitutet

Tecken på en ljusare arbetsmarknad

Sysselsättningsintensiteten i Stockholms stad har sjunkit kontinuerligt sedan andra kvartalet 2001 jämfört med motsvarande kvartal året innan. I riket har nedgången procentuellt sett inte varit lika kraftig. Under de två första kvartalen 2004 tycks dock en stabilisering ha skett. Siffrorna för första kvartalet 2004 ligger i nivå med de för motsvarande kvartal 2003 och under andra kvartalet 2004 har sysselsättningen ökat i staden. I riket har nedgången däremot fortsatt. På motsvarande sätt har arbetslösheten under andra kvartalet 2004 minskat något i Stockholm jämfört med motsvarande kvartal 2003 enligt siffror från SCB. Antalet varsel och konkurser minskar också i Stockholm enligt länsarbetsnämnden, som spår att arbetslöshetstalen kommer att sjunka i början på nästa år.

Tabell 1 Sysselsättningsintensitet mätt som andel av arbetskraften i %

	2003				2004	
	Kv 1	Kv 2	Kv 3	Kv 4	Kv 1	Kv 2
Staden	76,8	77,6	77,4	76,2	76,8	77,8
Riket	73,3	74,9	75,3	73,5	72,5	73,9

Källa: AKU SCB/USK

Stockholmsregionen drabbades relativt sett hårdare än riket av konjunkturedgången, men mycket pekar på att Stockholm nu kommer att växa snabbare än övriga Sverige. Även sysselsättningen kommer att stiga snabbare i

Stockholm. Eftersom det finns så många arbetssökande med höga kvalifikationer och speciella kompetenser i länet har näringslivet goda möjligheter att rekrytera kompetent personal inför en kommande uppgång.

Enligt Handelskammarens Stockholmsbarometer är det framförallt i tjänstesektorn som de nya arbetstillfällena kan väntas. IT, uppdragsverksamhet (konsulter) och sällanköpshandel är de sektorer som uppger att nyanställningar planeras, medan tillverkningsindustrin gör produktivitetsförbättringar och fortsätter att dra ned på personalen. Byggsektorn visar också tydliga tecken på återhämtning även om inga nyanställningar planeras. Att Stockholm är så huvudkontorstungt kommer enligt Svenskt Näringslivs bedömningar innebära att konsultuppdragen ökar efter storföretagens exportframgångar.

Stadens kompetensförsörjning

Rekryteringsbehov

Staden står i det korta perspektivet inför både omställningsbehov samt nyrekryteringsbehov inom ett antal verksamhetsområden. Närmast gäller detta de pedagogiska verksamheterna, där åldersgruppernas utveckling påverkar lärarbehovet. Idag gäller detta främst förskollärare. Medelåldern bland stadens anställda är hög, ca var fjärde anställd är 55 år eller äldre. Utöver tidigare nämnda verksamheter förväntas stora pensionsavgångar inom gymnasieskola, teknisk förvaltning och administration. Det krävs ett långsiktigt arbete med analyser av verksamheten och dess behov för att möta utvecklings- och förändringskraven. Det räcker inte med ett övergripande perspektiv. Verktyg måste tillskapas för att möta verksamheternas analys och behov. Den kommunala verksamheten bygger på mötet mellan brukare och personalen.

Det tillskott av kompetens som behövs framöver, kommer sannolikt inte att kunna tillgodoses enbart via nyrekrytering av yngre åldersgrupper eller nyexaminerade. Utbildningsvolymerna för vissa yrkesgrupper, t.ex. vårdpersonal och förskollärare, kommer inte att täcka behovet. För att kunna tillgodose kommande behov krävs bland annat att de grupper som idag av olika skäl inte finns på arbetsmarknaden kan mobiliseras.

Personalsituationen

Inom förskoleklasserna, dvs. sexårsverksamheten, är det, tillfälligt under år 2005, en knapp nedgång i elevunderlaget, vilket inte bör påverka personalsituationen i någon särskild omfattning. Det fortsatta uppdraget att minska barngrupperna, ökande pensionsavgångar och prognoser om stadig uppgång i elevunderlag för dessa åldersgrupper talar istället för ett fortsatt rekryteringsbehov.

Grundskolan mister ytterligare drygt 1 100 elever under år 2005. Den största minskningen återfinns i skolår 2-4. Här kommer ny övertalighet att uppstå. Gymnasieskolan får en fortsatt ökning av elevunderlaget under året. Inget personalöverskott förväntas.

Det demografiska läget i Stockholmsregionen medför fortsatt minskat behov av personal inom äldreomsorgen beroende på fortsatt minskat behov av äldreboende. Fortsatt personalöverskott väntas.

Det centrala omstruktureringsanslaget kommer under året att användas mer restriktivt i enskilda fall, samt företrädesvis till omstruktureringar av större omfattning och till stödfunktioner.

Omställningskansliet fortsätter sitt arbete. Försök med förvaltningsringar och arbete med att stödja förvaltningarna med metoder i ett koncerngemensamt, likriktat omställningsarbete, väntas verka gynnsamt på effektiviteten och på samarbetet mellan förvaltningarna. Detta medför positiva effekter för den enskilde samt minskade totalkostnader för stadens övertalighet.

Kommunernas ekonomiska läge

Trots en ljusning i samhällsekonomin är 2004 ett mycket besvärligt år för den kommunala sektorn. Kommunförbundets prognoser visar att kommunernas resultat kommer att försämrans dramatiskt år 2004 och uppgå till minus 6 mdkr, trots att den genomsnittliga skattesatsen höjts med 10 öre motsvarande 1,3 mdkr. Enligt kommunförbundets bedömning från i våras kommer tre av fem kommuner inte att klara balanskravet år 2004.

Försämringen förklaras framförallt av kostnadsdrivande statliga reformer och av att kommunerna inte hunnit anpassa kostnaderna till den sämre tillväxten av skatteunderlag och statsbidrag. Kommunförbundets prognoser för utvecklingen fram till 2007 visar att problemen med att finansiera verksamheten inte är tillfälliga. Svårigheterna för flertalet kommuner bottnar i en befolkningsutveckling som gör att sysselsättningen och därmed skatteunderlaget förväntas växa långsammare framöver, samtidigt som efterfrågan och förväntningarna på de tjänster som kommunerna ansvarar för växer. Bilden är betydligt ljusare i Stockholmsregionen, där befolkningen i högre grad består av personer i arbetsför ålder. Denna skillnad i ålderssammansättning förstärks fram till år 2015. Välfärdssystemet är dock i huvudsak en nationell angelägenhet och systemen för utjämning av kommunala inkomster och kostnader bidrar till att jämna ut regionala skillnader i försörjningsbördan.

Regeringens budgetproposition

Regeringen tecknar en ljus bild av svensk ekonomi de närmaste åren, med en god tillväxt och låg inflation. Effekten på arbetsmarknaden dröjer dock eftersom den stigande tillväxten till stor del beror på att produktiviteten i de växande branscherna är fortsatt hög. Liksom de flesta andra konjunkturbedömare, t.ex. Konjunkturinstitutet, tror regeringen att sysselsättningen kommer att öka med början under 2005. Regeringen tror emellertid inte att konjunkturen ger en tillräcklig skjuts för arbetstillfällena och väljer därför att stimulera ekonomin genom bl.a. stora satsningar på kommunerna i form av 14 500 mnkr i sysselsättningsstöd samt bidragshöjningar till barnfamiljerna och inkomstskattesänkningar.

Förslag från staten om friår kan ge anställda möjligheter till kompetenshöjning eller annan personlig utveckling. Friåret kan även stärka de arbetslösas ställning på arbetsmarknaden genom de arbetstillfällena som uppstår.

Stockholm får utöver tidigare beslutade sysselsättningsstöd ett tillskott i form av ett tillfälligt generellt sysselsättningsstöd med uppskattningsvis 83 mnkr år 2004, 330 mnkr år 2005 och 385 mnkr år 2006. Staden kommer också få del av nya satsningar på psykiatri och missbrukarvård samt kompetensutveckling inom äldreomsorgen. Hur stor del är dock inte möjligt att beräkna i nuläget.

Proposition om god ekonomisk hushållning

I maj 2004 presenterade regeringen en proposition om god ekonomisk hushållning i kommuner och landsting. God ekonomisk hushållning kommer även fortsättningsvis att innebära att en kommun i normalfallet ska ha ett rimligt överskott i både budgeten och i bokslutet, men det finns några skillnader från det nuvarande regelverket.

Under förutsättning av riksdagens beslut träder lagen i kraft den 1 december 2004. Beslut som fattas av kommunfullmäktige före detta datum styrs av tidigare regler inklusive möjlighet att laglighetspröva budgetbeslutet. Detta innebär att lagen kan tillämpas först i bokslut för 2005 samt i budgetarbetet för 2006.

Jämfört med nuvarande regelverk kan förändringarna sammanfattas med följande punkter.

- Mål och riktlinjer för god ekonomisk hushållning ska anges för verksamheten och för ekonomin.
- Återställningstiden för negativa resultat förlängs till 3 år.
- Synnerliga skäl krävs för att inte åtgärda negativa resultat.
- Åtgärdsplaner ska upprättas vid negativa resultat.
- Delårsrapport ska behandlas av kommunfullmäktige.
- Revisionen ska granska finansiella mål i bokslut och delårsrapport.
- Laglighetsprövning av balanskravet i budgetbeslutet upphör.

I det nya förslaget föreslås möjligheten att upprätta en budget i obalans om det föreligger synnerliga skäl, t.ex. större omstruktureringskostnader vid befolkningsminskningar i syfte att uppnå god ekonomisk hushållning. Ett annat skäl som anges är att om en finansiell analys visar att det finns ett eget kapital med realiserbara tillgångar av en omfattning som överstiger rimliga krav på finansiell handlingsberedskap, ska en minskning av kapitalet kunna ske på ett planerat sätt.

Exempel på faktorer som *inte* godtas som synnerliga skäl är negativ befolkningsutveckling, förändringar av skatteintäkter, statsbidrags- och utjämningsystem eller andra faktorer som det bör finnas beredskap för.

Kommunstyrelsen ska utarbeta principer för god ekonomisk hushållning i Stockholm stad. I det strategiska ärendet för perioden 2006–2008 som kommunfullmäktige kommer att föreläggas i vår, ska en plan för god ekonomisk hushållning utifrån dessa principer ingå.

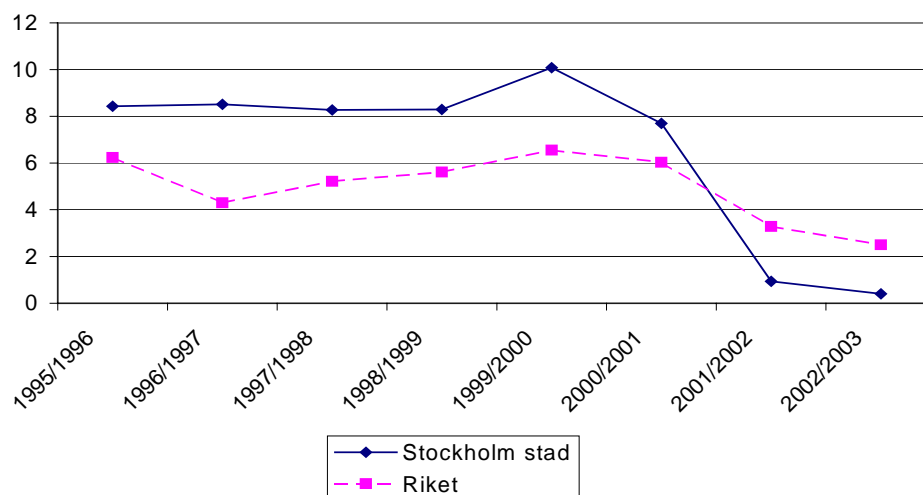
Budgetens finansiering

Stadens skatteintäkter

Stadens skatteunderlag har utvecklats svagare än beräknat under senare år. Baserat på Skatteverkets preliminära taxeringsutfall för inkomståret 2003, gör USK bedömningen att inkomsterna i riket ökade med 4,4 % medan utfallet för staden beräknas stanna på 2,4 %.

Stockholms stads intäkter består till övervägande del av skatteintäkter. Skatteintäkternas storlek bestäms av de beskattningsbara förvärvsinkomsterna, dvs. i huvudsak lönesummor inkl. förmåner, transfereringsinkomster (sjukpenning, arbetslöshetsersättning, pensioner m.m.) samt av inkomst av näringslivsverksamhet. Lönesumman bestäms i sin tur huvudsakligen av utvecklingen av sysselsättningen och timlöneökningarna. Tillväxttakten i lönesumman låg under andra halvan av 1990-talet ständigt två-tre procentenheter högre i Stockholm jämfört med riksgenomsnittet. Sedan 2001 har tillväxttakten minskat och under 2003 ökade lönesumman långsammare i Stockholm än i övriga riket vilket framgår av diagrammet nedan.

Diagram 2 Lönesummor, årlig procentuell förändring

Källa: Kontrolluppgiftsregistret SCB/USK

De samlade inkomster som staden kan beskatta utgör skatteunderlaget. Prognosen för skatteunderlagets utveckling i staden utgår i huvudsak från Svenska Kommunförbundets beräkningsförutsättningar, vilka bygger på utvecklingen för hela riket. I tabellen nedan är några av de viktigaste nyckeltalen för riket sammanställda. För år 2003 skattas förändringen i sysselsättningen mätt som arbetade timmar till minus 1,3 % och under 2004 skattas förändringen i arbetstidsvolymen till plus minus noll. Timlönerna antas

Inl:18

öka med cirka 3,6 % under perioden. Lönesumman bedöms öka med 2,8 % under 2004.

Tabell 2 Nyckeltal för den ekonomiska utvecklingen – procentuell förändring

	2003	2004	2005	2006	2007
<i>Arbetade timmar</i>	-1,3	0,0	0,8	0,7	0,2
<i>Timlön</i>	3,5	3,3	3,5	3,6	3,7
<i>Lönesumma</i>	2,2	2,8	4,1	4,1	3,9
<i>KPI</i>	2,0	0,8	1,7	2,0	2,0
<i>Arbetslöshet % av arbetskraften</i>	4,9	5,6	5,3	4,7	4,5
<i>Skatteunderlag</i>	4,2	3,3	3,9	3,9	4,0

Källa: Svenska kommunförbundet

Denna utveckling ger att kommunförbundet uppskattar att skatteunderlaget för riket kommer att öka med 3,3 % under 2004. Under åren 2005-2007 prognostiseras skatteunderlaget öka med knappt 4 % per år.

Att Stockholm har en sämre ökningstakt i skatteunderlaget jämfört med riket är historiskt synnerligen ovanligt och USK:s prognos över de närmaste årens utveckling visar att ökningstakten i stadens skatteunderlag för 2004 och åren därefter beräknas ligga i nivå med eller överstiga riket, vilken framgår av tabellen nedan.

Tabell 3 Skatteunderlagsutveckling och uppräkningsstal för Stockholms stad

<i>Inkomstår</i>	<i>Skatteunderl. Mnkr</i>	<i>Index för stadens Skattekraft</i>	<i>Ökning, % Staden</i>	<i>Uppräkningstal, % Riket enl. Svekom*</i>
<i>2001 Utfall</i>	126 887	127,5	8,3	6,4
<i>2002 Utfall</i>	131 332	124,9	3,5	5,3
<i>2003 Prog</i>	134 443	124,4	2,4	4,1
<i>2004 "</i>	139 107	122,5	3,5	3,3
<i>2005 "</i>	145 164	122,5	4,4	4,0
<i>2006 "</i>	151 149	122,7	4,1	3,8
<i>2007 "</i>	157 392	122,6	4,1	4,0

Källor: USK och *Svenska kommunförbundet

I tabellen ovan visas också ett index för stadens skattekraft i relation till riket, där genomsnittet i riket är satt till 100. Stadens index har fallit från 127,5 år 2001 till 122,5 år 2004 för att sedan ligga kvar på den nivån under resten av prognosperioden. Skälet till att staden stannar kring 122,5 under åren 2004 till 2007, trots att skatteunderlagstillväxten är högre än i riket, är att en del av tillväxten är relaterad till att befolkningen ökar snabbare i staden än i riket.

Nytt utjämningsystem

Syftet med utjämningsystemet är att utjämna kommunernas och landstingens förutsättningar att bedriva sin verksamhet. Den första januari 2005 träder ett nytt utjämningsystem i kraft och de största förändringarna jämfört med det nuvarande systemet är att de nuvarande generella statsbidragen integreras i utjämningsystemet. Även de riktade statsbidragen utom finansieringen av maxtaxereformen och läkemedelssubventioner kommer att flyttas dit. Istället ska de kommuner som har ett skatteunderlag under 115 % av riksgenomsnittet, den s.k. skatteutjämningsnivån, få ett bidrag på 95 % av den underskjutande delen. De kommuner som har ett skatteunderlag som överstiger skatteutjämningsnivån ska istället betala en avgift på 85 % av den

överskjutande delen. I dagsläget gäller detta 15 kommuner i landet, däribland Stockholm.

I kostnadsutjämningen sker förändringar i några av områdesmodellerna. Framför allt genom en uppdatering så att utjämningen ska ske utifrån senast tillgängliga statistik, men i övrigt är den mest betydelsefulla förändringen för Stockholm en högre kompensation i modellen som behandlar skillnader i byggkostnader. Effekterna av det nya systemet kommer successivt att fasas in under en sjuårsperiod. Genom införandebidrag begränsas den årliga negativa bidragsförändringen under denna period till högst 0,08 % av det uppräknade skatteunderlaget.

I propositionen aviserar regeringen att löneutvecklingen i kommuner och landsting kommer att bli föremål för fortsatt utredning för att kunna bedöma om och i så fall hur stor del av skillnader i lönenivåer som kan anses vara strukturellt betingade.

Räntor och aktieutdelning

Staden har under ett antal år sålt ut stadens tillgångar och har samtidigt kunnat bygga upp en avsevärd nettofordran. Vid ingången av år 2004 uppgick stadens nettofordran till 13 mdkr. Genom att placera denna nettofordran har staden kunnat erhålla en betydande avkastning i form av ränteintäkter. I budget för år 2004 uppgick det positiva räntenettet till 465 mnkr. Helårsprognosen i tertialrapport 2 för 2004 uppgick till 556 mnkr. Genom att staden använder en nettofordran till att finansiera angelägna satsningar minskar det positiva räntenettet under planperioden. Det beräknas bli ca 500 mnkr år 2005, ca 338 mnkr år 2006 och ca 260 mnkr år 2007.

I budgeten för år 2005 upptas under planperioden aktieutdelning från Stockholms Stadshus AB med 600 mnkr per år. Avsikten är att utdelningen ska ligga på en för koncernen långsiktigt hållbar nivå.

Budgetens finansiering

Sammanfattningsvis innebär det att stadens intäkter från skatter, generella statsbidrag, räntor och aktieutdelning kan förväntas utvecklas enligt följande.

	2004	2005	2006	2007
Miljarder kr	26,2	27,1	27,8	28,2
Procentuell förändring från föregående år	1,4 %	3,6 %	2,4 %	1,5 %

Styrning och uppföljning

Ny budgetordning

Kommunfullmäktige beslutade i mars 2004 om en ny budgetordning för staden. Den nya budgetordningen vilar på tre grundkomponenter: stärkt helhetssyn, ökad långsiktighet och förbättrad kvalitet på beslutsunderlagen. Dessa utgör tillsammans snarare ett system än enskilda delar. Stärkt helhetssyn

möjliggör långsiktighet som i sin tur ger högre kvalitet på beslutsunderlagen. En ökad insyn i stadens ekonomi förbättrar överskådligheten.

Den nya budgetordningen möjliggjorde att staden, innan budgeten fastställdes, kunde invänta regeringens budgetproposition som presenterades i september. Detta innebär i sin tur att planeringsförutsättningarna för stadens verksamheter väsentligt påverkats. Istället för att fokusera planeringen på avveckling av verksamheter med ca. 400 mnkr kan stadens verksamheter nu koncentrera planeringen på utveckling inom de prioriterade områdena. Därmed har ryckigheten i stadens planeringsarbete väsentligt minskats vilket också var ett av syftena med den nya budgetordningen.

Strategi för utveckling av Stockholms stad

Kommunfullmäktige beslöt också att flytta budgetbeslutet från våren till hösten samt att ett strategiskt inriktningsärende med utgångspunkt från hittills uppnådda resultat skulle utarbetas under våren. I juni 2004 beslutade kommunfullmäktige om en Strategi för utveckling av Stockholms stad åren 2005–2007.

Ett huvudsyfte med vårens strategiska ärende var att det skulle bidra till långsiktighet genom att ge tydliga signaler till nämnder och bolagsstyrelser om viktiga förutsättningar inför kommande budgetarbeten. Detta berörde kostnadsutveckling, entreprenader, taxor och avgifter, investeringar, strategi för nyföretagande, lokaler, kompetensfonden och sjukfrånvaro, fler människor i arbete samt miljöarbetet i staden. Dessa är nu i allt väsentligt inarbetade i olika delar av detta budgetdokument.

Stadsledningskontoret har inlett en översyn av verksamheter med särskilt omfattande kostnadsökningar. De iakttagelser som hittills kunnat göras redovisas under stadsdelsnämndernas verksamhetsområden för förskola, skola, gymnasieskola, äldreomsorg samt omsorg om funktionshindrade samt vissa facknämnder.

Det är en viktig ambition att kontinuerligt se över stadens verksamheter. Kommunfullmäktige har i budget för 2003 och 2004 beslutat om översyner av ett antal nämnder och förvaltningar som nu är under genomförande. Kommunstyrelsen ska i tertialrapport 1 återkomma med förslag om vilka nämnder och förvaltningar som bör genomlysas i ett nästa steg.

Parallellt med detta har Koncernen Stockholms Stadshus AB gjort en översyn av verksamheter med särskilt höga kostnadsnivåer och krav på minskade indirekta kostnader redovisas under respektive bolag.

Stadsledningskontoret har påbörjat en sammanställning av taxor och avgifter. För några taxor föreslås justeringar i denna budget.

SPO-utredningen

I kommunfullmäktiges budget för 2003 fick kommunstyrelsen i uppdrag att tillsätta en utredning om stadens politiska organisation (SPO). Utredningen

presenterade ett förslag den 16 december 2003 som har remissbehandlats under vintern/våren 2004. Den 6 september fattade kommunfullmäktige beslut i de delar av SPO-utredningen som behandlar principer för styrning. Utredningens övriga förslag behandlas senare under hösten 2004. Vissa förslag är inarbetade i denna budget. Det handlar bl.a. om ansvarsfördelningen mellan stadsdelsnämnder och facknämnder, ansvarsfördelningen mellan kommunstyrelsen och facknämnder samt stadens centrala politiska organisation. Besluten kan leda till betydande förändringar i ansvarsfördelningen. Kommunstyrelsen får i uppdrag att snarast möjligt revidera budgeten för 2005 med utgångspunkt från de beslut kommunfullmäktige fattar med anledning av SPO-utredningen.

Kommunstyrelsen har i enlighet med beslut i kommunfullmäktige med anledning av SPO-utredningen inlett ett arbete med en översyn av stadens styrdokument. En inventering har genomförts. En författningssamling som omfattar reglementen och övriga styrdokument håller på att byggas upp. Samtliga styrdokument ska finnas tillgängliga på stadens hemsida.

Budgetens ställning som styrverktyg ska stärkas. Budgeten ska innehålla information om vilka kommunövergripande styrdokument som gäller. Nya kommunövergripande styrdokument ska i fortsättningen kopplas till stadens budget. Antalet program, policys, riktlinjer, planer och anvisningar m.m. ska begränsas, kostnadsberäknas och inte göras mer detaljerade än nödvändigt.

I bilaga 7 listas stadens huvudsakliga stadsövergripande principiella styrdokument som planer, program, policys, strategier och överenskommelser. På stadens hemsida listas mer operativa styrdokument i form av riktlinjer, anvisningar, handböcker, taxor och avtal.

Integrerat system för styrning och uppföljning av stadens verksamheter

Kommunfullmäktige beslöt 2001 om principer avseende ett integrerat system för ledning och uppföljning av stadens verksamheter (ILS) (utl. 2001:17). Syftet är att skapa ett system som tydliggör de politiska målen, dvs. vad som ska uppnås. Systemet ska följa upp de beslut och den verksamhet som stadens politiker, både kommuncentralt och i nämnder, har beslutat. Det måste vara tydligt för de medarbetare, som arbetar i verksamheten och dagligen möter kunder/brukare, vilket samband som finns mellan ekonomi, verksamhetsmål, kvalitet och miljö.

Av kommunfullmäktiges beslut med anledning av SPO-utredningen framgår att det integrerade lednings- och styrsystemet (ILS) som styr- och uppföljningsverktyg för nämnder och bolag, ska behållas och utvecklas. Ett arbete med att utveckla ILS pågår inom stadsledningskontoret.

Följande utgångspunkter ska gälla för det fortsatta utvecklingsarbetet. Budgetordning och kvalitetsstrategi utgör grundkomponenterna som finns kvar över tid. Dessa kompletteras med komponenter utifrån aktuella politiska prioriteringar. Ett tydligare fokus ska läggas på resultat. ILS ska förenklas och anpassas för att bättre passa även facknämnder och bolag. Uppföljningen av

stadens miljöarbete och integrationsarbete måste på ett bättre sätt följa det integrerade lednings- och styrsystemet. Stadens nämnder och styrelser bör få klarare anvisningar om och utbildning i hur redovisningen av t.ex. miljöarbetet ska ske inom ILS. Några bolag är ISO-certifierade. Sådana system med certifiering kan lämpligen utvecklas i flera bolag och verksamheter. Detta gäller även uppföljning av stadens personalpolicy. Ett arbete för att bättre samordna styrning och uppföljning av stadens skolväsende med ILS pågår för att undvika parallella rapportsystem. Kommunstyrelsen ska även utarbeta informationsmateriel om ILS och genomföra utbildningar för politiker i nämnder och bolag samt tjänstemän och rotelpersonal.

Nyckeltal

Under hösten 2004 väntas kommunfullmäktige fastställa nya nyckeltal för stadens samtliga verksamheter. Syftet är att ge kommunledningen ett redskap för uppföljning och att bidra till utveckling av stadens verksamheter. Kommunfullmäktige har givit kommunstyrelsen i uppdrag att undersöka möjligheten att öka antalet prestations- och nyckeltalsbaserade ersättningar till facknämnder.

Nytt ekonomisystem

Staden har under år 2003 upphandlat ett nytt ekonomisystem. Åren 2003–2005 beräknas pilotinstallation och implementering av ekonomisystemet att genomföras. Under år 2006 kommer slutlig konsolidering att ske. Medel för detta reserveras i Central medelreserv.

Investeringar och kapitalkostnader

I stadens riktlinjer för styrning och uppföljning av investeringar och andra betydande projekt (utl. 1999:174) anges att projekt av strategisk vikt ska beslutas av kommunfullmäktige. Projekt anses vara av strategisk vikt om investeringsutgiften är minst 50 mnkr eller om projektet av annan anledning bedöms vara av strategisk betydelse för staden. Genomförandebeslut för strategiskt viktiga projekt tas av kommunfullmäktige i särskilda ärenden. Nämndens beslutsunderlag och uppföljning ska uppfylla de krav som ställs i ovan nämnda riktlinjer.

Därutöver ska beslutsunderlagen fortsättningsvis kompletteras med tydligare kostnads-/intäktsanalyser som bl.a. redovisar investeringens nettonuvärde och i förekommande fall dess internränta.

Det är viktigt att nämnden i sitt inriktnings- och genomförandebeslut tar ställning till finansieringen av den framtida ökningen av drift-, underhålls- och kapitalkostnad till följd av investeringen. Motsvarande ställningstagande är nödvändigt för en beställande nämnd. Investerande nämnder, vilka har verksamheter som påverkar andra nämnders ekonomi, ska arbeta med att förbättra metoderna för att beakta och redovisa denna påverkan i beslutsunderlaget.

Kommunstyrelsen kommer att se över de långsiktiga konsekvenserna av detta samt hur styrningen av investeringsverksamheten kan förbättras. En översyn av

stadens investeringsplan kommer att göras för att ge en långsiktigt hållbar kostnadsbild för kapital- och driftkostnader. Ambitionen är att den ska presenteras i tertialrapport 1.

Investeringar

I investeringsplanen för år 2005 har avsatts 2 892,6 mnkr i nettoinvesteringsutgifter för stadens nämnder, inkl. Central medelsreserv. I bilaga 4 till budgeten redovisas investeringarna för perioden 2005-2007. Huvuddelen av nettoinvesteringarna, 1 927,7 mnkr, genomförs av gatu- och fastighetsnämnden. I alla beslutsunderlag för investeringar – i synnerhet IT-investeringar – skall en cost-benefit (lönsamhetsanalys) föreligga.

Central medelsreserv för investeringsutgifter uppgår år 2005 till 150 mnkr. Nytt för i år är att den Centrala medelsreserven för investeringar även kan avse nya investeringsprojekt t.ex. investeringar för energibesparing som kräver motfinansiering av staden samt motfinansiering till eventuella EU-projekt.

Kapitalkostnader

Stadens anläggningstillgångar ska belastas med avskrivningar i enlighet med de principer som kommunfullmäktige har beslutat. Internräntan på anläggningstillgångarna är 5,0 %. Samma räntesats gäller för de slutna redovisningsenheterna.

Nämndernas kostnader för internränta och avskrivningar ökar kraftigt under perioden till följd av den ökande investeringsvolymen. Nämndernas kostnader för internränta och avskrivningar beräknas bli 1 965,3 mnkr år 2005 och öka till 2 266,3 mnkr år 2007. Förutom ökade kostnader för internränta och avskrivningar medför investeringarna förändrade drift- och underhållskostnader för stadens nämnder. Det är av utomordentlig vikt att nämnderna beaktar kapital- och driftkostnaderna i samband med investeringsbeslut/beställning. Stadens finansiella resultat påverkas direkt av nämndernas investeringar i form av minskade ränteintäkter på stadens finansiella nettofordran.

Direktiv till nämnderna

Budgeten är upprättad i balans och finansierad. Nämnderna ska rymma sina verksamheter inom den budget som kommunfullmäktige har fastställt. Eventuella kostnadsökningar finansieras genom omprioriteringar inom nämndens budget.

I nämndernas budget har endast kostnader för den egna verksamheten budgeterats. Omslutningsförändringar till följd av köp och försäljning av tjänster mellan olika nämnder ska beräknas och redovisas till kommunstyrelsen i samband med nämndens budget/verksamhetsplan för 2005.

Under 2004 har nämnderna arbetat med att minska stadens konsultkostnader. Det är viktigt att detta arbete fortsätter även under 2005 och att utvecklingen följs fortlöpande. Kompetensfonden kan användas strategiskt i detta arbete

eftersom den skapar utrymme för staden att göra omfattande satsningar på verksamhet och personal.

Skattesats

För år 2005 föreslås att en kommunal inkomstskatt utdebiteras med kronor 18:08 per skattekrona, vilket är en oförändrad utdebitering jämfört med föregående år.

För år 2005 föreslås en oförändrad utdebitering av begravningsavgiften med 7 öre per skattekrona.

Stockholm den 6 oktober 2004

ANNIKA BILLSTRÖM

Resultatbudget

Mnkr	Budget 2004	Budget 2005	Plan 2006	Plan 2007
Verksamhetens intäkter	6 011,5	5 647,0	5 604,1	5 611,2
Verksamhetens kostnader (-)	-30 512,4	-31 175,6	-31 068,1	-31 009,6
Avskrivningar (-)	-486,9	-425,9	-487,8	-542,7
Central medelsreserv (-)				
Oförutsedda behov	-199,1	-284,1	-399,9	-530,7
Prestationsreserv	-458,5	-325,7	-860,0	-1 150,0
Pensionsavgifter (-)	-520,8	-541,8	-541,8	-541,8
Verksamhetens nettokostnader	-26 166,2	-27 106,1	-27 753,5	-28 163,6
Skatter	26 456,3	25 851,8	26 785,5	27 856,9
Begravningsavgift	102,4	100,1	103,6	107,8
Inkomstutjämning	-5 808,6	-1 313,4	-1 364,9	-1 419,2
Kostnadsutjämning	1 362,6	1 005,4	1 127,6	1 039,5
Generella statsbidrag m.m.	3 078,1	534,0	440,0	0,0
Mellankommunal skatteutjämning	-96,4	-193,5	-193,7	-194,7
Räntenetto	465,0	500,0	340,0	260,0
Övriga finansiella intäkter	600,0	600,0	500,0	500,0
Disposition/avsättning begravningsfond	6,9	21,8	15,5	13,4
Summa finansiering	26 166,3	27 106,2	27 753,6	28 163,7
Resultat efter avskrivning, skatt och finansiella poster	0,1	0,1	0,1	0,1
Förändring av redovisat eget kapital	0,1	0,1	0,1	0,1

Investeringsplan

Mnkr	Budget 2004	Budget 2005	Plan 2006	Plan 2007
Utgifter (-)	-3 024,2	-2 811,9	-3 115,8	-2 713,5
Inkomster	126,3	69,3	119,3	21,3
Centralt redovisade investeringsmedel (-)	- 150,0	- 150,0	- 150,0	- 150,0
Nettoinvesteringar (-)	-3 047,9	-2 892,6	-3 146,5	-2 842,2
Finansiering				
Förändring av eget kapital	0,1	0,1	0,1	0,1
Avskrivningar	486,9	425,9	487,8	542,7
Försäljningar	500,0	500,0	500,0	500,0
Finansieringsbeting	2 060,9	1 966,6	2 158,6	1 799,4
Summa finansiering	3 047,9	2 892,6	3 146,5	2 842,2
Netto	0,0	0,0	0,0	0,0